

SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE ERZİNCAN DOĞUMLU GAYRİMÜSLİM MEMURLAR (1879-1909)¹²

Elif Tuğçe Kurt

Öğr. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi Sultan II. Abdülhamid Uygulama ve Araştırma Merkezi, elifugcekurt@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-7255-6700

Makale Bilgisi

Makale Tarihsel Süreci:
Geliş Tarihi: 15/12/2022
Düzeltilme Tarihi: 08/05/2023
Kabul Tarihi: 16/05/2023

Anahtar Kelimeler: Erzincan,
Gayrimüslim, Sicill-i Ahvâl
Defterleri, Memur, Osmanlı
Devleti

Özet

Bu çalışmada Cumhurbaşkanlığı Devlet Osmanlı Arşivi'nde bulunan Sicill-i Ahvâl defterlerinde kayıtlı olan Erzincan doğumlu gayrimüslim devlet memurları tespit edilerek incelenmiştir. Bu memurların baba adları, aile lakapları, babalarının meslekleri, eğitim durumları, memuriyete başlama yaşları, aldıkları maaşlar, görev yaptıkları yerler ve görevleriyle alakalı önemli veriler sunulmuştur.

NON-MUSLIM OFFICIALS BORN IN ERZİNCAN ACCORDING TO SICİLL-I AHVÂL REGISTERS (1879-1909)

Article Info

Article history:
Received: 15/12/2022
Revised: 08/05/2023
Accepted: 16/05/2023

Keywords: Erzincan, Non-
Muslims, Sicill-i Ahvâl
Registers, Government
Officials, Ottoman Empire

Abstract

In this study, non-Muslim government officials born in Erzincan, registered in the Sicill-i Ahvâl registers in the Presidency State Ottoman Archives, were identified and examined. Important information about these government officials' fathers' names, family nicknames, fathers' occupations, educational status, age of starting to service, salaries, places of duty and duties were presented.

¹ Kurt, E.T. (2023). Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Erzincan Doğumlu Gayrimüslim Memurlar (1879-1909), *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 4,(1), 111-121.

² Bu çalışma Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından 23-24-25 Kasım 2022 tarihlerinde düzenlenen "Akademide Üç Kuşak Bilim, Kültür ve Sanat Sempozyumu" kapsamında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde 3 Kasım 1839 tarihinde ilan edilen Tanzimat Fermanı devletin Osmanlılık politikası kapsamındaki ilk önemli adım ve detaylı reform programının başlangıcı kabul edilir (Kılıç, 2012: 130). Bu kapsamlı reformlar devletin idari, sosyal, kültürel, siyasi ve mali birçok yönünü etkilemiştir. Fermanla can güvenliği, ırz ve namus dokunulmazlığı, adil vergi toplanılması, askerlikle ilgili yeni düzenlemeler, müsaderecinin kaldırılması gibi konular ele alınmıştır. Ayrıca ilk defa imparatorluk sınırları içinde yaşayan tüm halkların eşitliği özel olarak vurgulanmıştır. Bu bağlamda 1839'dan sonra ilk defa askerî tıp okuluna Hristiyan öğrenciler kabul edilmiş, yabancı tüccarların davalarına bakmak üzere oluşturulan mahkemelerde hem Müslümanlara hem de gayrimüslimlere yer verilmiştir. Aynı zamanda mahkemelerde tanıklık konusunda Müslümanlar ve gayrimüslimler eşit statüye sahip olmuştur (Davison, 2005: 46). Bu gelişmelerle beraber gayrimüslimlerin devlet hizmetinde istihdamına dair resmî bir düzenleme yapılmamıştır. 1855 yılında ilan edilen bir fermanla gayrimüslimlerin askeriye miralay rütbesine yükselebileceklerinin teminatı verilmiş, bir yıl sonra 1856 Islahat Fermanı ile gayrimüslimlerin devlet memuru olmasında hiçbir engel bulunmadığı ve memurluğun en üst rütbesine kadar yükselebilecekleri ilan edilmiştir (Engelhard, 1999: 127-128). Böylece resmî olarak gayrimüslimlerin devlet memuru olması ve yükselmeleri konusunda yasal çerçeve oluşturulmuştur. Bu tarihe kadar pratikte gayrimüslimler istihdam edilse de yukarıda da ifade edildiği gibi 1856 yılına kadar konuyla ilgili herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır (Kılıç, 2012: 131).

1856 yılında Islahat Fermanı'nda belirtilen "...tebaa-i Devlet-i Aliyyemin cümlesi herhangi milletten olursa olsun devletin hizmet ve me'mûriyetlerine kabul olunacaklarından bunlar ehliyet ve kabiliyetlerine göre umum hakkında meriyyü'l-icrâ olacak nizâmâta imtisâlen me'mûriyetlerde istihdâm olunmaları..." (İnalçık ve Seyitdanlıoğlu, 2019: 22). ifadesiyle gayrimüslimlerin devlet idaresinin tüm memur sınıflarında istihdam edilebilmeleri hususu yazılı olarak güvence altına alınmıştır. Islahat Fermanı'ndan üç ay sonra Meclis-i Vâlâ'ya dört gayrimüslim üye atanmıştır (Davison, 2005: 97). 1867'de Lübnan mutasarrıflığına atanan Ermeni Katolik Davud Karabet, paşalığa yükselen ilk gayrimüslim olarak tarihe geçmiştir (Kılıç, 2012: 255). Meclis-i Vâlâ'nın lağvedilmesiyle yerine Şûrâ-yı Devlet ve Divân-ı Ahkâm-ı Adliye adıyla kurulan yeni meclislerde ise gayrimüslim üyelerin varlığı devam etmiş, sayıları da arttırılmıştır (Davison, 2005: 252-253). Aynı yıllarda Kirkor Agaton isimli bir Ermeni, Nafia Nezareti'nin başına tayin edilmiş, böylece ilk defa bir gayrimüslim, nazır olarak Osmanlı hükümetinde görev almıştır (Kılıç, 2012: 132).

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemi ile hızlanan merkezileşme çalışmaları ve kurumsallaşmanın artması devlette görev alan memurların göreve geliş usullerini değiştirdiği gibi görevlilerin sicil kayıtlarının kaydedilmesi usulünü de getirmiştir. Bunda II. Abdülhamid dönemi politikaları ile memur sayısındaki artış ve memurların denetlenme isteğinin de etkisi büyüktür.

Ahmed Cevdet Paşa'nın Dahiliye nazırlığı zamanında devlet bünyesindeki tüm personelin sicillerini tutmak maksadıyla 1879 yılında Sicill-i Ahvâl Komisyonu ile Sicill-i Ahvâl Dairesi kurulmuştur (Sarıyıldız, 2009: 135). 1896 yılında Sicill-i Ahvâl Komisyonu lağvedilmiş, yerine Me'mûrin-i Mülkiye Komisyonu kurularak sicil kayıtlarının tutulmasına devam edilmiştir. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber Memurîn-i Mülkiye Komisyonu kaldırılarak yerine Sicill-i Ahvâl İdaresi adıyla Dahiliye Nezareti'ne bağlı ayrı bir daire kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar devam eden Dahiliye Nezareti Memurîn ve Sicill-i Ahvâl

İdaresi tescil işlemleri, bu defterlere zeyl olacak şekilde ilave edilmiş, Memurîn Muamelât Dosyaları halinde tanzim edilerek saklanmıştır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Osmanlı Arşivi'nde bulunan, 1879 ve 1909 yılları arasına ait 201 defterde, tercüme-i hâl sahiplerinin ismi, mahlası veya künyesi; babası memur ise rütbesi, bilinen bir kişi ise sülalesinin adı; göreve başlayış tarihi; tahsil durumu; liyakat ve ehliyet derecesi; azil, tayin ve muhakemeleri; gayrimüslim ise milliyeti kaydedilmiştir. Memurlardan imzaları ile alınan hal tercümeleri sıra numarası altında büyük defterlere yazılmış ve daha sonraki değişiklikler bu defterler üzerinden yürütülmüştür (Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, 2010: 237).

SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE ERZİNCAN DOĞUMLU GAYRİMÜSLİM MEMURLAR

Artin Efendi

Kuşçıyan Andon adlı kişinin oğludur. 1856 yılında Erzincan'da doğmuştur. Ermeni okulunda eğitim görmüş; biraz Arapça ve Farsça okumakla beraber Türkçe okuryazardır.

14 Mayıs 1874 tarihinde 18 yaşındayken Erzincan Rüsumat İdaresi'nde mülazemetle³ göreve başlamış, 27 Kasım 1874'de 190 kuruş maaşla Rüsumat İdaresi'nde ikinci katiplik görevine atanmıştır. Üç buçuk sene sonra bu görevinden istifa etmiş, 1883 tarihinde 270 kuruş maaşla Erzincan Bidayet Mahkemesi üyesi olmuştur. Yazıldığı üzere bu görevinden de istifa ederek açıkta kalmış, memuriyet görevi bakımından herhangi bir şeyle suçlanmamıştır (BOA., DH.SAİDd., 13/179).

Manuk Efendi

1853 yılında Erzincan'da doğmuştur. Erzincanlı Pasinli oğlu Arakil'in oğludur. Erzincan'da Ermeni okulunda eğitim görmüştür. Ermenice, bir miktar Arapça ve Farsça'ya hakimdir. Türkçe ve Ermenice okuryazardır.

1876'da 23 yaşında iken mülazemetle Erzincan Rüsumat Müdüriyeti'nde göreve başlamış; altı ay kadar bu görevi sürdürdükten sonra bırakmıştır. 6 Kasım 1883'te 400 kuruş maaşla Kemah kazası aşar ambarı memurluğuna tayin edilmiştir.

Erzurum ili Aşar Nezareti'nden yazılan raporda adı geçen bahsedilen ambar memurluğuna ehliyeti olduğu, bu konuda gelen 13 Kasım 1883 tarihli Erzincan mazbatasından anlaşılmış olmakla tasdik olunur denilmiştir. Bunun gibi Erzurum Valisi Mustafa Paşa ile o vakit aşar ve ağnam emini olan Cemaleddin Efendi tarafından ve Maliye Nezareti'nden de adı geçen gücünün şimdiki memurluk görevini yerine getirmeye yeterli görüldüğü, bahsedilen rapora atıfta bulunularak açıklanmıştır (21 Şubat 1888).

Manuk Efendi, belirtilen kaza aşarının ihale olunmasından dolayı 14 Ağustos 1884 tarihinde doğal olarak görevini bırakmıştır. Bu memurluğundan dolayı üzerinde bir şey ve ilişkisinin olmadığı Erzurum Valiliği'nin 20 Aralık 1887 tarihli raporunda gösterildiği üzere Maliye Nezareti Sicill-i Ahval Kalemi'nin 5 Mart 1888 tarihli vukuat cetvelinden anlaşılmıştır (BOA., DH.SAİDd., 16/29).

³ Stajyerlik.

Nikogos Efendi

1855/1856 yılında Erzincan'da doğmuştur. Kazancı Arakil'in oğludur. Ermeni okulunda Türkçe, Ermenice ve Fransızca okumuştur. Türkçe ve Fransızca okuryazar olmakla beraber Ermenice konuşur.

1882 yılında 400 kuruş belirlenmiş ücretle Erzincan kazasına bağlı Tilek ve buna bağlı köylerin aşar memurluğunu yapmıştır. 28 Eylül 1883'te ise 400 kuruş maaşla Kuruçay kazası aşar ve ambar memurluğuna tayin edilmiştir. Memurluk işleriyle ilgili hakkında herhangi bir şikâyette bulunulmamıştır.

Nikogos Efendi ambar işlerini gerektiği gibi sürdürmemiş ve müddeti de sona ermesinden dolayı 19 Eylül 1884 tarihinde görevinden azledilmiştir.

Maliye Sicill-i Ahvâl Kalemi'nin 21 Ocak 1889 tarihli vukuat cetvelinde yazıldığı üzere adı geçen sonradan görülen muhasebesinde üzerinde bir şey ve ilişkisi olmadığı Erzurum Valiliği'nin 2 Aralık 1888 tarihli mazbatasında gösterilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 19/169).

Hamparsum Efendi

1845/1846 yılında Erzincan'da doğmuştur. Ermeni milletindedir. Babası Osep Ağa'dır. Ermeni okulunda Ermenice, Fransızca, Türkçe, Matematik, Coğrafya, Geometri, Felsefe ve Kimya okumuştur. Türkçe, Ermenice ve Fransızca konuşur ve bu dillerde okuryazardır.

1864/1865 yılında 20 yaşında iken Beyoğlu Telgrafhanesi'nde memurluğa başlamıştır. 13 Nisan 1866'da 1.056 kuruş maaşla Diyarbakır Telgrafhanesi Fransızca telgraf muhabere memurluğuna tayin edilmiştir. 13 Eylül 1866 maaşlardaki indirim sırasında maaşı 576 kuruşa indirilmiş daha sonra 14 Ekim 1866'da ise 720 kuruşa yükseltilmiştir.

12 Temmuz 1867'de 576 kuruş maaşla Sivas Telgrafhanesi Fransızca muhabere memurluğuna nakledilmiştir. 13 Eylül 1867 yılında maaşı 720 kuruşa çıkarılmış, 14 Eylül 1868'de aynı maaşla Yozgat, 14 Ocak 1869'da ise yine aynı maaşla Ankara Telgraf Merkezleri muhabere memurluklarına tayin edilmiştir. 13 Mayıs 1869'da maaşı 800 kuruşa çıkarılmıştır. Daha sonra Yozgat Telgraf Merkezleri muhabere memurluklarında da görev almıştır.

Ankara Telgraf ve Posta Başmüdürlüğü ve Ankara Meclis İdaresi, Telgraf ve Posta Nezareti'nden çıkan 31 Ocak 1894 tarihli evrak içeriğinde, "Sağlıklı ve hizmetini güzelce yerine getirmektedir" denilmiştir.

4 Mayıs 1892 tarihinde mevcut maaşıyla Aynaroz merkezi telgraf muhabere memurluğuna nakledilmiştir. 22 Eylül 1892'de Şam merkezi ve 24 Mart 1893 tarihinde bu maaşla Beyrut merkezi Telgraf ve Posta Muhaberat-ı Ecnebiye baş memurluğuna görevlendirilmiştir. Hamparsum Efendi'nin maaşı 28 Ağustos 1894'te 1.100 kuruşa çıkarılmıştır.

Hamparsum Efendi 18 Şubat 1896'da mevcut maaşı ve becayiş usulüyle Şam Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberat-ı Ecnebiye baş memurluğuna nakledilmiştir. Daha sonra 1.500 kuruş maaşla Bağdat merkezi Telgraf ve Posta Merkezi Muhaberat-ı Ecnebiye Başmüdüriyeti'ne nakledilmiş maaşı 14 Mart 1897 tarihinde maaşlarda yapılan indirim sırasında 1.350 kuruşa indirildiği Telgraf ve Posta Sicil Şubesi'nin 17 Mayıs 1897 tarihli vukuat evrakında gösterilmiştir.

Hamparsum Efendi'nin 4 Eylül 1904 tarihinde vefat ettiği Telgraf ve Posta Sicil Şubesi'nin 17 Ekim 1906 tarihli vukuat evrakında bildirilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 49/77).

Tokli Efendi

Eski Erzincan Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi üyelerinden Banife Efendi'nin oğludur. 16 Mayıs 1870'te Erzincan'da doğmuştur. Rum milletindedir. Erzincan Rum ve Askerî Rüşdiye okulunda belirlenmiş olan dersleri tamamlayarak diploma almıştır. Türkçe, Farsça, Rumca ve Fransızca konuşur.

4 Mayıs 1888 tarihinde 18 yaşında iken Erzincan Tahrirat Kalemî'ne girerek evrak müdürü muavinliği ve telgraf mukayyidliği görevlerini yerine getirmiştir. 14 Mart 1890 tarihinde 250 kuruş aylıkla Erzincan Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti'ne tayin edilmiştir. Erzurum Düyun-ı Umumiye Nezareti'yle İdare-i Merkeziye Müdüriyet-i Umumiyesi'nden yazılan raporlarda adı geçen liyakat sahibi olduğu tasdik edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 57/219).

Oskehan Pertev Efendi

Manifaturacı esnafından Erzincanlı Mardikyan Evedis Ağa'nın oğludur. Haziran 1863'te Erzincan kasabasında doğmuştur. Ermeni okulunda Türkçe, Ermenice ve Fransızca öğrenmiş, sonradan rüşdiye hocasından sarf, nahiv ve diğerlerini okumuştur. Belirtilen dillerde okuryazardır.

20 yaşında iken Erzincan sancağı Tahrirat Kalemî'nde mülazemetle göreve başlamıştır. 31 Mart 1883 tarihinde 350 kuruş maaşla Erzincan Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti başkatipliğine tayin edilmiştir. 21 Şubat 1889'da 450 kuruş maaşla Erzurum Düyun-ı Umumiye Nezareti idare yazıcılığına tayin edilmiş ve 29 Nisan 1889 tarihinde 500 kuruş maaşla ak memlahası⁴ idare başyazıcılığına nakledilerek görevi değiştirilmiştir.

İdare-i Merkeziye Müdüriyet-i Umumiyesi'nden yazılan raporlarda Oskehan Pertev Efendi'nin ehliyeti ve liyakati tasdik edilmiştir.

1890 yılının Temmuz ayının başlangıcında 500 kuruş maaşla görev değişikliğiyle Kemah Memlahası başkatipliğine atanmıştır.

Oskehan Pertev Efendi ak memlahası ve Kemah Memlaha müdür vekilliğini memurluğuna ek olarak yerine getirmiştir. 22 Mayıs 1894 tarihinde 1.200 kuruş maaşla terfi ederek Bağdat Düyun-ı Umumiye Nezareti tahkikat başkatipliğine nakledilmiştir. 13 Mayıs 1897'de maaşı 1.400 kuruşa çıkarıldığı Düyun-ı Umumiye-i Osmaniye Memuriyet Şubesi'nin 12 Temmuz 1902 tarihli vukuat evrakında gösterilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 61/375).

Mıgırdıç Efendi

Osmanlı Devleti uyruklu Ermeni milletinden İhramcızade Mardinos'un oğludur. 1852/1853 yılında Erzincan'da doğduğu Osmanlı nüfus kağıdının tasdik edilmiş suretinde yazılıdır. Erzincan'da mahalle ve Ermeni okullarında Tarih, Coğrafya, Matematik, Türkçe, Fransızca, Ermenice derslerini almış; sonradan özel olarak Alman dilini öğrenmiştir. Türkçe, Ermenice, Fransızca, Almanca ve Rusça konuşup yazdığı biyografisinde yazılıdır.

9 Temmuz 1872 tarihinde 235 kuruş maaşla Kars Sancağı sandık eminliği görevini 12 Mart 1875 tarihine kadar yerine getirmiştir. 14 Temmuz 1876 tarihinde 140 kuruş maaş ile Kars Sancağı tercümanlığına memur olarak atanmış ve 18 Kasım 1877'de bu görevinden ayrılmıştır. 19 Şubat 1883 tarihinde 750 kuruş maaşla Kars Şehbenderhanesi tercümanlığına tayin edilmiş ve 7 Mayıs 1886 tarihinden 8 Ekim 1886 tarihine kadar ayrıca 500 kuruş maaş zammıyla şehbender vekilliğinde bulunmuştur. 22 Aralık 1886 tarihinde kendisine 3. rütbe verilmiştir. 6 Haziran 1887 tarihinde maaşı 1.000 kuruşa çıkarılarak ve memuriyet unvanı kançılarlığa

⁴ Tuz çıkarılan yer.

çevrilmiş; 13 Ocak 1890 tarihinden 19 Ağustos 1890'a kadar 500 kuruş maaş zammı ve o miktar ödenekle ikinci defa şehbender vekilliğinde bulunarak bahsi geçen tarihte kançılarlıktan ayrılmıştır. 27 Aralık 1892 tarihinde 1.000 kuruş maaş ve 1.000 kuruş ödenekle Kefalonya Şehbender Vekilliğine tayin edilip 18 Aralık 1895 tarihinde vekilliğin fahrî olarak değiştirilmesine bağlı olarak görevinden ayrılmıştır. Hariciye Nezareti Umur-ı Şehbenderî ve Sicil Müdüriyetleri taraflarından yazılan raporda 3. rütbeye ulaşması tarihiyle kançılarlık ve tercümanlıkta bulunduğu tasdik edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 76/161).

Dikran Efendi

Osmanlı Devleti uyruklu Ermeni milletindedir. Ticaretle meşgul Asador Ağa'nın oğludur. Külahyan olarak da bilinmektedir. 1865 yılında Erzurum vilayetine bağlı Erzincan kasabasında doğduğu sureti tasdik edilmiş Osmanlı nüfus kağıdında kayıtlıdır.

Erzincan Ermeni okulunda okutulan dersleri aldığı ve Türkçe, Ermenice okuyup yazdığı, Arapça konuşabildiği özgeçmiş evrakında yazılıdır.

17 Ocak 1887 tarihinde aylık 300 kuruş maaşla Musul vilayetine bağlı Telafer nahiyesi geçici nüfus yazıcılığına tayin edilmiştir. 24 Mayıs 1887'de yine aynı miktar maaşla Sincar kazası aşar yazıcılığına atanmış, 13 Eylül 1887'de müddetini doldurulmasıyla görevinden ayrılmış ve 19 Aralık 1889 tarihinde aylık 150 kuruş maaşla Musul Emlak-i Hümayun Muhasebesi Kalemi kayıtçılığına tayin edilmiştir. 3 Nisan 1891'de maaşı 250 kuruşa, 13 Mayıs 1894 tarihinde 350 kuruşa ve 7 Ekim 1897 tarihinde 450 kuruşa çıkarılmıştır. 30 Temmuz 1900 tarihinde kendisine 4. rütbe verilmiştir.

Musul Emlak-i Hümayun Komisyonu Başkanlığından vazifesini yerine getirdiği ve doğru yaptığı Hazine-i Hassa Nezareti'nden tasdik edilmiştir.

Dikran Efendi'nin maaşı 14 Mayıs 1907 tarihinde 550 kuruşa çıkarıldığı Hazine-i Hassa Sicil Şubesi'nin 6 Nisan 1908 tarihli olaylar evrakında kayıtlıdır (BOA., DH.SAİDd., 1/101).

Mıgırdıç Dehar Efendi

Saatçi esnafından Erzincanlı Saatçıyan Makdis Babu Ağa'nın oğludur. Osmanlı Devleti uyruklu Ermeni milletindedir. 1875 yılında Erzincan'da doğduğu Osmanlı nüfus kağıdının tasdik edilmiş suretinde kayıtlıdır.

Erzincan Ermeni Şirket Mektebi'nde Türkçe ve Ermenice dersleri görmüştür. Bu dillerde okuryazardır ve bu dilleri konuşabilir. Fransızca da bilmektedir.

22 Ekim 1889 tarihinde Erzincan Düyun-ı Umumiye İdaresi'nde mülazemetle göreve başlamış, 22 Ağustos 1890 tarihinden 12 Ekim 1890 tarihine kadar 300 kuruş maaşla kömür memlahası müdüriyeti geçici ikinci kâtiplik görevinde bulunarak belirtilen tarihte hastalanmasından ve memlahanın kapanma mevsiminin gelmesinden dolayı kendisine izin verilmiştir. 9 Nisan 1891 tarihinde ise 200 kuruş maaşla Kemah Düyun-ı Umumiye İdaresi daimî memurluğuna alınmıştır. 19 Mayıs 1892 tarihinde 550 kuruş maaşla yeni görevi olan Kurtlar Memlahası geçici memurluğuna geçmiş ve 30 Kasım 1892 tarihinde memlahanın kapama mevsimi gelmesinden dolayı görevinden ayrılmıştır. 13 Mayıs 1893 tarihinde yine 550 kuruş maaşla adı geçen memlahanın memurluğuna girip 29 Ekim 1893 tarihine kadar orada çalışmıştır. 1894-1895 yıllarında Perhan Memlahasında görev almış, 21 Haziran 1895 yılında izin verilmeksizin memurluk mahallinden ayrılmasından dolayı bir sene açığa alınmıştır. Daha sonra 500 kuruş maaşla kömür memlahası geçici veznedarlığına atanmış, 13 Kasım 1897'de memlahanın kapatılmasıyla görevi bırakılmıştır. 30 Nisan 1898 tarihinde ise Erzincan Düyun-ı Umumiye İdaresi gümrük memurluğuna tayin edilmiştir.

Erzincan Düyun-ı Umumiye Nezareti'nden yazılan raporda adı geçeninin özgeçmiş kağıdında yazılı olarak Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne bağlı maaşı, hizmet süresi, ayrılış durumu ve suçsuzluğunun resmî idare kayıtlarına tamamen uygun olduğu; işe olan ehliyetinin de mevcut görevini yerine getirebilecek dereceye ve genel hareketlerinin de istihdama uygun bulunduğu tasdik ve İdare-i Merkeziye Müdüriyet-i Umumiyesi'nden de iyi halli olduğu bahsedilen rapordan anlaşıldığı yazılmıştır. Ayrıca 29 Ağustos 1899 tarihinden 26 Ekim 1899 tarihine kadar Gönesi Memlahası Başyazıcılığı Vekilliğini yerine getirdiği Düyun-ı Umumiye-i Osmaniye Memuriyet Şubesi'nin 3 Ağustos 1902 tarihli olaylar evrakında gösterilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 117/311).

Mıgırdıç Dehaber Efendi

Erzincanlı saatçi Makdis Baba Ağa'nın oğludur. Şubat 1870'te Erzincan'da doğmuştur. Ermeni Şirket Mektebi'nde eğitim görmüştür. Türkçe ve Ermenice okuryazardır. Biraz da Fransızca bilmektedir.

23 Mart 1890 tarihinde Erzincan Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne girip Eylül 1890'da 300 kuruş maaşla Erzincan Düyun-ı Umumiye Nezareti'ne bağlı Kemah Kömür Memlahası ikinci kâtipliğine tayin olunmuş ise de iki gün sonra adı geçen memlahanın işlerinin azalması sebebiyle 1891 yılında 200 kuruş aylıkla Erzincan Düyun-ı Umumiye Müdüriyeti'ne bağlı Kemah Düyun-ı Umumiye memurluğuna atanmıştır. Adı geçen nezaretin İdare-i Merkeziye Müdüriyet-i Umumiyesi'nden yazılan raporlarda adı geçeninin iyi hali ve liyakati tasdik edilmiştir.

Mıgırdıç Dehaber Efendi 5 Mayıs 1892 tarihinde 550 kuruş maaşla Kurtlar Memlahası kâtipliğiyle beraber geçici memurluğuna tayin edilerek 1 Aralık 1892 tarihine kadar görev yapsa da memlahanın kapanmasıyla açıkta kalmıştır. 13 Mayıs 1893 tarihinde belirli miktar maaşla tekrar memlahanın açılması bakımından önceki memurluğuna geri dönmüştür (BOA., DH.SAİDd., 129/316)

Mikhail Efendi

1863 yılında Erzincan'da doğmuştur. Tüccar olan Papasyan Ohannis Efendi'nin oğludur. Ermeni milletindedir. Ermeni okulunda Ermenice ve Türkçe olarak eğitim görmüş, Arapça ve Farsça'ya da aşina olduğu belirtilmiştir.

30 Nisan 1888 tarihinden 22 Kasım 1888 tarihine kadar 350 kuruş maaşla Erzurum vilayeti dâhilinde geçici olarak Hoyr Memlahası kitabesinde, 13 Mayıs 1889 tarihinden 12 Kasım 1889 tarihine kadar 500 kuruş maaşla Namırvan, 7 Mayıs 1890 tarihinden 24 Kasım 1890 tarihine kadar aynı maaşla Vartek memlehaları kitabesiyle memurluklarında geçici olarak istihdam olunmuş ancak usulsüz satış yaptığı için görevinden alınmıştır.

21 Mayıs 1896 tarihinde 350 kuruş maaşla Erzincan sancağı üçüncü sınıf polis komiserliğine tayin edilmiş ve 27 Mart 1897 Padişah iradesiyle maaşı 400 kuruşa çıkarılmıştır.

Hizmetlerde bulunduğu yerlerden herhangi bir şikâyet gelmemiştir. Zimmet ve ilişkisi de yoktur (BOA., DH.SAİDd., 165/143).

Naişe Efendi

1879 yılında Erzincan'da doğmuştur. Arzuhaleci Bogos Efendinin oğludur. Keşiş oğulları olarak da bilinirler. Türkçe ve Ermenice okuryazar olup Fransızca'ya da aşinadır.

İstanbul'da polis mektebinin dördüncü derecesinde mevcut olan dersleri almış, üstün belgesine sahip olmuştur. Erzincan Bidayet Mahkemesi'nin ceza dairesine iki sene kadar mülazemet

olarak devam etmiş, 13 Ekim 1899 tarihinde 200 kuruş maaşla Erzurum vilayeti polisliğine tayin edilmiş, 11 Ağustos 1906 tarihinde 300 kuruş maaşla üçüncü sınıf komiserliğine terfi etmiştir. 28 Mart 1907 tarihinde maaşı 400 kuruşa çıkarılmışsa da 14 Temmuz 1907'de rütbesi, 300 kuruş maaşla polis memurluğuna düşürülmüştür. 24 Temmuz 1907 tarihinde aynı maaşla açıktan üçüncü sınıf komiserliğe, 5 Aralık 1909'da 750 kuruş maaşla ikinci komiserliğe terfi edilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 186/124).

Haçatur Efendi

1883 yılında Erzincan'da doğmuştur. Oseb Efendi'nin oğludur. Ermeni okulunda okumuştur. 14 Eylül 1906 tarihinden 13 Ocak 1907 tarihine kadar 150 kuruş maaşla Diyarbakır Ziraat Bankası Şubesi geçici tahsildarlığında bulunduktan sonra, 14 Mart 1907 tarihinde 200 kuruş aylık ile daimî tahsildarlığına tayin olmuştur. 21 Mayıs 1908'de ücreti 250 kuruşa çıkarılmış; fakat 8 Mayıs 1909 tarihinde istifa ederek ayrılmıştır. 15 Ağustos 1910 tarihinde 300 kuruş maaşla Selanik Ziraat Bankası şubesi evrak mukayyidliği tayin olunmuştur. Selanik şubesinden yazılan tetkiklerde ifadesinin doğru olduğu ve vazifesinde bulunduğu ifade edilmiştir.

400 kuruş maaşla Üsküdar Maliye Kitabesi'ne naklinden dolayı 2 Aralık 1910 tarihinde buradan ayrılmış, zimmet ve ilişkisi olmadığı Selanik Ziraat Bank Şubesi Meclis-i İdaresinin mazbatasında gösterilmiştir (BOA., DH.SAİDd., 167/495).

Arşak Efendi

1887 yılında Erzincan'da doğmuştur. Ermeni milletindedir. Müteveffa Arakil Ağa'nın oğludur. Üsküdar'da Berberyan Mekteb-i İdadisi'nde beş sene eğitim görmüştür. Türkçe, Fransızca, İngilizce ve Ermenice okuryazardır.

İstanbul'da Serkizof Şirketi mağazasında 4 sene çalışmıştır. 24 Mart 1911 tarihinde 1.000 kuruş maaşla Manastır vilayeti Turuk u Maâbir (yollar ve köprüler) müfettiş refakati kitabetine tayin edilmiş, yemin töreni ile göreve başlamıştır. Ticaret ve Nafia Nezareti, Arşak Efendi'den memnuniyetlerini belirtmiştir (BOA., DH.SAİDd.,186/69).

SONUÇ

Sicill-i Ahvâl defterlerinde Erzincan Merkez doğumlu memurların sayısı 175'dir. Bu memurlar kazanın tanınmış ailelerinin, askeri sınıfının, çiftçilerin ve esnaf grubundaki kişilerin Erzincan'da buldukları zaman zarfında dünyaya gelen çocuklarıdır. Erzincanlı memurların 14'ü gayrimüslimdir. Bu kişilere devlet dairelerinde görevler verilerek istihdamları sağlanmıştır.

Erzincanlı memurların yapmış oldukları görevler ve çalıştıkları kurumlar arasında; Rüşumat Müdüriyeti, polis komiserliği, Düyun-ı Umumiye, Ticaret ve Bayındırlık Nezareti, Ziraat Bankası ve Telgraf ve Posta Nezareti, aşar memurluğu, şehbenderlik, ak memlaha bulunur. Bu memurlar sadece Erzincan'da görev yapmamışlardır. Gerek Anadolu'nun değişik yerlerinde gerek Anadolu dışında Osmanlıya bağlı olan bölgelerde görevlendirilmişlerdir.

Memurların bildikleri dillere bakıldığında çoğunluğunun Fransızca'ya hâkim olduğu görülmektedir Arapça ve Farsça da aşına olunan diller arasındadır. Memurlardan 1'i İngilizce, 1'i Almanca, 1'i Rumca ve 1'i Rusça bilmektedir.

Sicill-i Ahvâl defterlerinde Erzincan doğumlu gayrimüslim memurların herhangi bir nişan ya da madalya aldığına dair bilgi yer almamaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Osmanlı Arşivi

Sicill-i Ahvâl İdaresi Defterleri

BOA., DH.SAİDd., 13/179.

BOA., DH.SAİDd., 16/29.

BOA., DH.SAİDd., 19/169.

BOA., DH.SAİDd., 49/77.

BOA., DH.SAİDd., 57/219.

BOA., DH.SAİDd., 61/375.

BOA., DH.SAİDd., 76/161.

BOA., DH.SAİDd., 1/101.

BOA., DH.SAİDd., 117/311.

BOA., DH.SAİDd., 129/316.

BOA., DH.SAİDd., 165/143.

BOA., DH.SAİDd., 186/124.

BOA., DH.SAİDd., 167/495.

BOA., DH.SAİDd.,186/69.

Tetkik Eserler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No. 108, İstanbul, 2010.

Davison, R. (2005), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform, (1856-1876)*, çev. Osman Akınhay,
İstanbul: Agora Kitaplığı.

Engelhard, E. (1999), *Tanzimat ve Türkiye*, çev. Ali Reşad, haz. Akın Bedirhan, İstanbul.

İnalçık, H., Seyitdanlıoğlu, M. (2019), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*,
İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Kılıç, M. (2009), *Osmanlı Hariciyesinde Gayrimüslimler (1836-1876)*, Ankara: Ankara
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.

Kılıç, M. (2012), "Osmanlı Bürokrasisinde Yahudi Memurlar", *OTAM*, 31, 129-156

Kucak, Ö. (2016), "Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Siirt Doğumlu Gayr-i Müslim Memurlar
(1879-1909)", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 260-268.

Kurt, E.T. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 2023; 4,(1)

Sarıyıldız, G. (2009), “Sicill-i Ahvâl Defterleri”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları, 37, 134-136.

Shaw, S. J., KURAL SHAW E. (2000), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, çev. Mehmet Harmancı, II, İstanbul: e Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

In this study, non-Muslim civil servants born in Erzincan, who were registered in the Sicill-i Ahval notebooks in the Presidency State Ottoman Archives, were identified and examined. Besides in the "Introduction" part of the study, the reforms implemented in the Ottoman Empire with The Rescript of Gülhane and based on the employment of non-Muslims in the state, and the processes until the Sicill-i Ahval Commission and the Sicill-i Ahval Department were established in 1879. Important information about these government officials' father's names, family nicknames, fathers' professions, educational status, the age of starting to service, salaries, languages, places of duty and duties were presented.